

Nancy Jouwe, Matthijs Kuipers en Remco Raben (reds.), *Slavernij en de stad Utrecht* (Zutphen: Walburg Pers, 2021, 328 pp., ISBN 9789462497689).

Op 30 juni 2023 was het zover: in het Utrechtse Griftpark werd het slavernijmoment Vlucht en Verzet onthuld, gemaakt door kunstenaar patricia kaersenhout. Het monument bestaat uit twee onderdelen. Het driehoekige monument met drie zuilen verwijst naar de driehoekshandel tussen Europa, Afrika en Amerika. Op de zuilen zien we zogenaamde ‘flying africans’, figuren die volgens een Afrikaanse legende ontsnapten uit slavernij en terugvlogen naar hun moederland. Met de stalen zuil op de heuvel, die iedere dag een halfuur lang paars oplicht, nodigt kaersenhout het publiek uit om verder na te denken over het slavernijverleden en de doorwerking daarvan.

Een jaar eerder, op 23 februari 2022, maakte burgemeester Dijkma excuses voor de rol die het Utrechtse stadsbestuur heeft gespeeld in het slavernijverleden. Het was een reactie op het onderzoek dat in opdracht van de gemeente was uitgevoerd en in 2021 werd gepubliceerd door Nancy Jouwe, Matthijs Kuipers en Remco Raben onder de titel *Slavernij en de stad Utrecht*. In de bundel, die voornamelijk een terreinverkenning is maar ook nieuw onderzoek presenteert, geeft een diverse groep auteurs antwoord op de vraag wat de betekenis was van slavernij voor de stad Utrecht en zijn samenleving.

Al decennialang worden er verschillende initiatieven genomen om het slavernijverleden van de stad te herdenken, maar toch maakt deze geschiedenis nog ‘nauwelijks deel uit van het historisch bewustzijn van veel Utrechtse inwoners’ (9). ‘Voor veel mensen lijkt het misschien ver gezocht om Utrecht te verbinden aan de mondiale geschiedenis van slavernij,’ aldus de redacteurs (12). Anders dan in steden als Amsterdam en Rotterdam, waarover in 2020 boeken zijn verschenen, leken de koloniën in Utrecht ver weg. Zo noemen de redacteurs dat de stad geen voc- of wic-kamers had, er geen groot handelscentrum was, en het aantal inwoners in de vroegmoderne tijd ongeveer hetzelfde bleef. Maar, wie de bundel leest, leert dat de stad en haar inwoners op allerlei manieren toch betrokken waren bij het koloniale en slavernijstelsel, en hoe zij zich daar gedurende vier eeuwen lang toe verhielden én verhoudden. Wie naar Utrecht kijkt, ziet ‘onder het vernis van de stad een web van koloniale belangen’ (13). Het boek is een belangrijke toevoeging aan zowel het historiografische als publieke debat, omdat het aantoont dat overal in Nederland, ook ver buiten de bekende havensteden, sporen van het koloniale verleden te vinden zijn.

Naast een overzichtelijke inleiding, waarin de belangrijkste conclusies uit het onderzoek al worden samengevat, bestaat de bundel uit twintig

verschillende bijdragen, met daarin zowel *longreads* als kortere artikelen, een beeldessay en een gesprek. De bijdragen zijn opgedeeld in vijf thema's, namelijk: bestuurlijke en koloniale macht in Utrecht; Utrecht, slavernij en de voc; de elite en haar financiële belangen; de kerk en de abolitionisten; en zwarte aanwezigheid in Utrecht. De bijdragen zijn geschreven door zowel senior als junior onderzoekers, die aan de hand van bekende en onbekende bronnen binnen deze thema's de koloniale geschiedenis van de stad beschrijven.

De bundel onderscheidt zich van eerdere stedelijke en provinciale onderzoeken door de verschillende thema's die aan bod komen en werpt daardoor een frisse, nieuwe blik op het Nederlandse koloniale en slavernijverleden. Zo vinden we vele groepen van de samenleving wel terug in de bundel. We lezen bijvoorbeeld over de voor velen onbekende geschiedenis van de Utrechtse Compagnie, die niet alleen een suikerfabriek in de stad maar ook een koffieplantage in Suriname beheerde, en over de verschillende manieren waarop de Utrechtse elite haar geld investeerde in het koloniale systeem (zie de bijdrage van Matthias Lukkes). Tegelijkertijd zijn er talloze verhalen te vinden van slaaf- en vrijgemaakten, die in deze bundel een stem hebben gekregen. Denk aan Siti van Batavia die door Sara Sibilla Verdion als bediende werd meegenomen van Jakarta naar Utrecht, of Lizette van Wicky van Corrivont, dochter van een planter en slaafgemaakte vrouw uit Berbice die als tiener naar Amsterdam en later Utrecht verhuisde (zie de bijdragen van Esther Captain en Nancy Jouwe). We zien hier meteen een ander sterk punt van de bundel, namelijk de grote geografische spreiding van de bijdragen: niet alleen de Cariben en Zuid-Amerika, maar ook Zuid-Afrika en Azië komen uitvoerig aan bod.

Maar de bundel gaat verder dan het bestuderen van individuen. In verschillende stukken wordt er gekeken naar de manier waarop er in Utrecht werd nagedacht over, en bijgedragen aan, het koloniale en slavernijsysteem, bijvoorbeeld door de kerk, de notaris, en abolitionisten, maar ook hoe dat terug te vinden is in contemporaine literatuur en poëzie. In andere woorden: we lezen hoe deze systemen eeuwenlang deel uitmaakten van de Utrechtse samenleving.

Wat de bundel echter het meest bijzonder maakt, is de zichtbare wisselwerking tussen het verleden en het heden. In de bundel vinden we bijdragen van nazaten van families die grote belangen hadden in de koloniale en slavenhandel én nazaten van slaaf- en vrijgemaakten, waarin ze reflecteren op de doorwerking van die geschiedenis op het heden. Vooral de persoonlijke verhalen uit thema vijf, voorzien van foto's uit privé-archieven, maken die doorwerking tastbaar en voelbaar en zetten de lezer daarmee aan het denken. De bundel is dan ook niet alleen informatief, maar ook prikkelend en motiverend – een ware inspiratiebron voor andere steden en provincies die momenteel reflecteren op hun koloniale en slavernijgeschiedenis.